

LA PERPLEXITAT D'AURORA BERTRANA

JOAN TODÓ

Hi ha un relat d'Anna Murià, titulat «La finestra de gel», que és una al·legoria prou transparent del retorn després de l'exili: una dona desperta, després de tres segles enterrada al gel, en una societat futura on tots els seus éssers estimats han desaparegut. La seva perplexitat inicial és la mateixa de Murià, o potser la d'Aurora Bertrana, en tornar a un país que era i no era el mateix que havien deixat en acabar la guerra. Potser aquesta estranyesa ens permet acostar-nos a *Cendres*, una novel·la de Bertrana que havia quedat inèdita. La poca sort de l'autora per publicar-la, de fet, participa d'aquesta mateixa estranyesa: si, per una banda el llibre no va guanyar un premi (el Sant Jordi de *39° a l'ombra*, d'Antònia Vicens), probablement per la seva amoralitat, per l'altra Joan Oliver no el trobava prou escabrós. Hi havia un desajust, doncs, molt proper a l'ambigua sensació que produeix la novel·la.

Durant força capítols, *Cendres* és un relat de la Segona República: comença, amb tota la precisió, el 14 d'octubre de 1934, introduint-nos en la història d'un matrimoni que no rutlla. És un text que, en aquest tram, pot recordar l'ambient de *Primera part*, de Cèlia Suñol, o fins i tot el de les novel·les de Francesc Trabal: la modernitat cosmopolita de la República. La protagonista, Anna, té un marit anglès, Philip, que no sembla capaç de sentir cap desig per ella; per contra, s'entusiasma amb noiets. L'opció sexual de l'home no s'arriba a clarificar de manera explícita en cap moment i tant Anna com Bertrana la tracten amb pines: si una en diu «invertit», l'altra, a les seves memòries, escriurà: «A mi la lectura d'unes certes obres d'André Gide em feia vomitar». Encavalcada en el punt d'intersecció entre diferents marginacions, *Cendres* només li atorga veu a Philip per afegir una capa més, en aquest cas racial:

¿Què és la normalitat? ¿Existeix la normalitat? I si existeix, ¿quina mena de gent hi pertany? Potser algun talòs, alguna salvatge, algun negre africà, més a prop de les bèsties que de les persones.

De sobte, al capítol XVI, irromp la Guerra Civil. Bertrana la descriu en passatges que reapareixeran, gairebé literalment, al segon volum de les seves memòries. Conduint Anna i Philip cap a l'exili, Bertrana els situa en un espai que els és més propi (en la mesura que tot plegat deriva de coneixences i relacions que Bertrana va

fer als anys 40) però alhora crea un problema narratiu: contra el rerefons de la guerra, Philip va esdevenint un personatge progressivament impossible i l'enamorament d'Anna, la seva abnegació per ell, va perdent versemblança. Aquesta novel·la, que publicada el 1936 hauria fet tronar i ploure, com una mena de rèplica menor d'*El bosc de la nit*, de Djuna Barnes, a finals dels seixanta exhibia una barreja d'audàcia i conservadorisme desconcertant.

En un relat posterior (i també recuperat recentment), *La ciutat dels joves*, un periodista visita una societat utòpica que és un reflex de les noves idees del jovent de finals dels seixanta tal com les veia Bertrana. Deixant a banda que hi reapareix el problemàtic tractament de l'homosexualitat que caracteritza l'escriptora, el narrador exclama:

Em sentia sol, aclaparadorament sol en aquest país tan jove, tan pròsper, tan educat i amable i, sobretot tan lliure i avançat, en el qual, però, no hi havia ningú que m'estimés, ningú que m'escoltés si jo necessitava esplaïar-me.

És, exactament, la situació en què s'havia trobat Aurora Bertrana a la Suïssa dels anys quaranta, sola en un país avançat. Tal com clarifica l'encertat epíleg d'Adriana Bàrcia, *Cendres* és sobretot l'intent de formular novel·lísticament diverses situacions que havia viscut l'escriptora quan, en l'època de la Segona Guerra Mundial, es va separar del seu marit (el Monsieur Choffat que l'havia dut a la Polinèsia) i va fer amistat amb una princesa russa arruïnada, Gal·la Tomaixevska, voltada d'una cort de paràsits entre els quals n'hi havia un, molt bell, anomenat Philippe. Són els materials, entre d'altres, amb què Bertrana va intentar bastir diversos projectes narratius, no sempre tan acabats com *Cendres*.

I, al capdavant, tot el que havia intentat narrar en aquelles novel·les és relatat de nou, de manera definitiva, a les seves memòries. Com si Bertrana, que havia debutat amb un llibre de viatges, *Paradisos oceànics*, hagués de tancar el cercle tornant a la narrativa de no ficció, que és on sempre va realitzar la seva millor obra.

AURORA BERTRANA, *Cendres*, Edició i epíleg a cura d'Adriana Bàrcia. Girona: Edicions de la ela geminada, 2022, 392 p., 25 €